

de kruisbek

jaargang 69 | nummer 1 | februari 2026

Vogelwacht Utrecht

De kruisbek is het verenigingsblad van de provinciale Vogelwacht Utrecht, en verschijnt 5 keer per jaar.

www.vogelwacht-utrecht.nl

Redactie

Trees Weggemans
Gert Ottens
Sander Houwen
Bert van 't Holt

Redactieadres

J. Homan van der Heideplein 66
3604 DK Maarssen
redactiekruisbek@vogelwacht-utrecht.nl
T 0346-830588

De redactie behoudt zich het recht voor om aangeboden kopij te weigeren of in te korten. Het overnemen van artikelen en/of illustraties is uitsluitend toegestaan na schriftelijke toestemming van de redactie. Bronvermelding is verplicht. De auteurs zijn persoonlijk verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.

Kopij inleveren vóór

5 maart 2026

Illustratie kruisbek

Bram Rijksen

Druk/Vormgeving

WS Media Groep | Waardenburg
Deze Kruisbek wordt gedrukt op papier met een 98% FSC-certificering, en daarnaast wordt in het kader van MVO voldaan aan alle afvalstroom verwijderingsrechten.

Foto's omslag

Steenuil (met slak) | Jan van der Greef
Steenuil (vliegend) | Michael Kars

de kruisbek

Vogelwacht Utrecht

jaargang 69 | nummer 1 | februari 2026

Inhoud

Van de redactie.....	1
Bestuur.....	1
2026 is het Jaar van de Steenuil.....	2
Amersfoort wil een basiskwaliteit natuur in de stad.....	4
Nieuw voor Utrecht, nieuw voor Nederland.....	8
De bouw van een ijsvogelwand.....	11
Het verdriet van de kraanvogel.....	12
Slangenarenden in Utrecht.....	14
De koolmees.....	18
Column 'Sam'.....	22
Activiteiten.....	23
Boekbespreking.....	28

Van de redactie

Aandacht voor de slangenarend in dit nummer en op de ledenvergadering van 17 maart

De slangenarend wordt tegenwoordig jaarlijks in Nederland gezien. Gert Ottens zet de waarnemingen in de provincie Utrecht op een rijtje in deze Kruisbek. Dat sluit mooi aan bij de lezing van Tijmen Majoor op de algemene ledenvergadering van 17 maart over individuele herkenning van de slangenarend.

Uilen

In de rubriek 'Nieuw voor Utrecht, nieuw voor Nederland' van Gert Ottens is de sperweruil aan de beurt, een zeldzame en prachtige vogel. En we zetten de schijnwerper op de steenuil, want 2026 is het Jaar van de Steenuil. Dit uiltje is de laatste decennia in Nederland sterk in aantal afgenomen.

Portret van een vindingrijke overlever in tijdnood

Zo typeert Henk Leenaers op zijn bekende treffende wijze de koolmees in deze Kruisbek.

Slangenarend | Bert Geelmuijden

Amersfoort wil een basiskwaliteit natuur in de stad

Gideon Vreeman, stadsecoloog van Amersfoort, legt uit wat basiskwaliteit natuur inhoudt. Als we het over natuur hebben, bedoelen we vaak natuur in beschermde gebieden. Daarbij vergeten we dat in de bebouwde kom ook natuur te vinden is en dat het belangrijk is om dat in stand te houden. Gideon vertelt er meer over.

Bestuur

Slangenarend op algemene ledenvergadering van 17 maart

Op dinsdagavond 17 maart houden we onze algemene ledenvergadering (ALV) op de bekende plek in het cultureel en vergadercentrum H.F. Witte, Henri Dunantplein 4, De Bilt (zie ook de bijlage bij deze Kruisbek).

De ALV begint om 20.00 uur en u bent welkom vanaf 19.30 uur. Na een kort formeel gedeelte volgt een boeiende lezing over de slangenarend van Tijmen Majoor. Tijmen is 22 jaar jong, werkt in Nationaal Park Hoge Veluwe en is een ervaren vogelaar. Op de Hoge Veluwe overzomereren jaarlijks enkele slangenarenden, die Tijmen grondig bekijkt. Zijn lezing gaat dan ook over individuele herkenning van slangenarenden.

Patrick Greeven overleden

Onlangs overleed Patrick Greeven uit Zeist. Patrick was een natuurbeschermer in hart en nieren, die zich inzette voor bescherming en behoud van de natuur in onze omgeving. Hij had veel kennis van zaken, bepleitte het belang van de natuur tot in de Raad van State en bleef daarnaast een prettig mens.

Vogelwacht Utrecht ondersteunt het voorstel om de fauna-passage onder de Utrechtseweg in De Bilt naar Patrick te noemen. Hij heeft zich steeds, samen met anderen, ingespannen om te voorkomen dat er in die ecologische verbindingzone gebouwd wordt.

Hans van Zummeren

2026 is het Jaar van de Steenuil

Marcel Wortel (Sovon Vogelonderzoek) en
Gert Ottens (Vogelbescherming Nederland)

Wie ooit in de felgele ogen van de steenuil heeft gekeken, vergeet dat waarschijnlijk nooit meer. Ze mogen zich dan ook verheugen in een grote populariteit, die overigens omgekeerd evenredig is aan hun geringe omvang (niet veel groter dan een merel). Helaas zien we tegenwoordig veel minder steenuilen op oude schuurtjes of rasterpaaltjes zitten. Daarom vragen Vogelbescherming Nederland, Sovon Vogelonderzoek en de landelijke Steenuilenwerkgroep STONE in 2026 extra aandacht voor de steenuil.

Sterk afgenomen

In de eerste helft van de twintigste eeuw was de steenuil in ons land een algemene broedvogel, die alleen op de Waddeneilanden ontbrak. Inmiddels is zowel de verspreiding als het aantal steenuilen sterk afgenomen. In de jaren vijftig van de vorige eeuw werd de populatie nog op 25.000 paren geschat, terwijl de meest recente schatting (2018-2020) uitgaat van 8.000 tot 9.500 paren.

Deze terugloop heeft alles te maken met de intensivering van de landbouw. De steenuil is namelijk gebonden aan kleinschalig, halfopen agrarisch landschap. Daardoor komt hij tegenwoordig vooral nog voor in regio's waar dit type cultuurlandschap nog relatief veel te vinden is, zoals in de Achterhoek, Twente, delen van Noord-Brabant en het rivierengebied. Sinds de eeuwwisseling is de terugloop in aantallen gekenterd: over de peri-

ode 1990-2024 is de trend stabiel. Recent (vanaf 2012) is er zelfs sprake van een matige toename, met een jaarlijkse populatiegroei van 0,9 procent.

Verschil zand en klei

Achter deze toename zitten wel nuances verscholen. Op de meer oostelijk gelegen zandgronden van ons land - waar de meeste steenuilen broeden - doet de steenuil het namelijk beter dan op de

kleigronden. In de afgelopen twaalf jaar neemt de steenuilenpopulatie 'op zand' met 1,8 procent per jaar toe, terwijl de populatie 'op klei' in diezelfde periode met 3,6 procent per jaar is afgenomen. Daarom gaan we in 2026 de verschillen tussen steenuilen op zand- en kleigrond en hun overleving nader onderzoeken.

De resultaten gaan we koppelen aan de nieuwste bevindingen van STONE's onderzoek naar de voortplanting van steenuilen en aan een nieuw zogeheten populatiemodel dat laat zien welke factoren de ontwikkeling van de Nederlandse steenuilpopulatie beïnvloeden. Daarnaast gaat STONE verder met hun onderzoek naar het verschil in voedselbeschikbaarheid op zand- en kleigrond in Nederland. Dit alles moet leiden tot een beter inzicht in hoe de steenuil het best geholpen kan worden.

Verbeterd leefgebied

Verder werken we aan een vernieuwde

Erfwijzer, met daarin de meest recente informatie over hoe je een erf zo kan inrichten dat steenuilen ervan profiteren. Ook komt er een handleiding voor projectontwikkelaars, met daarin adviezen over hoe zij kunnen omgaan met steenuilen bij ontwikkelingsplannen. Vogelbescherming gaat ook een Steenuilenfonds opzetten. Dit fonds zal gericht zijn op het ondersteunen van partijen bij het geschikt maken van hun terreinen als leefgebied voor steenuilen.

Doe ook mee

Ook jij kunt een bijdrage leveren aan het Jaar van de Steenuil. In het project 'Zet de Steenuil op de kaart' kun je via een speciale online claimkaart een telgebied uitkiezen waarvan de organisaties graag willen weten hoeveel steenuilen er zitten en wat hun broedsucces is. Zo komen we samen steeds meer te weten over waar in Nederland de steenuil nog succesvol voorkomt. In het project 'De roep van de Steen-

uil' hopen we meer te leren over het gedrag van deze uil door geluidsonderzoek. De roep van een alleenstaand mannetje is bijvoorbeeld anders dan dat van een pas uitgevlogen jong. Je kunt meehelpen door een Birdweather PUC in je tuin of op je erf op te hangen. Dat is een kleine slimme microfoon die speciaal is ontworpen om vogelgeluiden op te nemen en te herkennen. Daarmee kunnen we gezamenlijk zoveel mogelijk steenuilgeluiden opnemen. Later in 2026 kun je ook helpen met het analyseren van de opgenomen geluiden.

Wil je aan een van beide projecten meedoen, houd dan deze webpagina in de gaten: sovon.nl/jaarvandesteenuil.

Vogelbescherming zal in 2026 vooral informatie delen over wat boeren, burgers en buitenlui voor steenuilen kunnen doen, vaak meer dan je denkt. Zo laten we gezamenlijk de aantallen van deze geliefde vogel hopelijk weer toenemen.

Bert Geelmuiden

Jan van der Greef

Slechtvalk boven de binnenstad van Amersfoort | Gideon Vreeman

Een van de Amersfoortse slechtvalken | Gideon Vreeman

Gideon Vreeman

Amersfoort wil een basiskwaliteit natuur in de stad

Gideon Vreeman

“Van jongs af aan kijk ik graag naar vogels. Dat begon met het waarnemen en registreren van de soorten, en kreeg een steeds bredere insteek. Niet alleen door het waarnemen van andere soortgroepen, vooral ook door steeds meer oog te hebben voor de bijbehorende inrichting

van onze leefomgeving voor diezelfde vogels. Die kolonie huismussen in de wijk: waarom zitten die wel altijd op die ene plek, en in andere delen van de wijk helemaal niet?

En zo is mijn werk meegegroeid: wat be-

gon bij een studie tuin- en landschapsarchitectuur, is uiteindelijk - na vele jaren als ecoloog te hebben gewerkt aan inrichting van natuurprojecten - uitgekomen bij mijn huidige functie als stadsecoloog. Daar komen beide werelden samen: de inrichting van onze leefomgeving én de

natuur. Van zelf waarnemen tot kijken door de ogen van de vogels zelf.

Die ruimtelijke blik helpt me om (potentiële) natuurwaarden in de stad zichtbaar te maken aan de inrichters ervan. Dat is mooi, want er is - door de landelijke aanpak van Basiskwaliteit Natuur (BKN) - veel te doen om de inrichting van de leefomgeving en de natuur. En Amersfoort doet daaraan mee.”

Basiskwaliteit natuur

Basiskwaliteit Natuur, de BKN, wat was dat ook alweer? Een concept dat Vogelbescherming in 2018 afstofte in het boek 'Bedreigde vogels in Nederland' en dat sindsdien gelukkig door veel partijen in Nederland is omarmd en ook verder gebracht.

De BKN zegt iets over plekken waar natuur niet de belangrijkste doelstelling is: in de stad of het buitengebied. Het gaat om de minimale voorwaarde voor het voortbestaan van gewone plant- en diersoorten, zowel in de stad als op het platteland. En dat is hard nodig. Het Nederlandse natuurbeleid ging lange tijd vooral over natuurgebieden en wettelijk beschermde soorten. Ondertussen is de kwaliteit van het landschap buiten natuurgebieden ook achteruit gegaan. Daardoor beginnen veel algemene soorten als egel, gewone pad en vogels die afhankelijk zijn van struiken, parken en tuinen te verdwijnen.

Ook in Amersfoort zien we een achteruitgang in de biodiversiteit. Dat zien we voor vogels bijvoorbeeld terug in de MUS-tellingen (Meetnet Urbane Soorten, Sovon). En dat terwijl Amersfoort op een prachtige plek ligt als het gaat om biodiversiteit:

midden tussen drie verschillende landschappen waarvan de stad als vierde landschap de kern vormt. Veel verschillende soorten planten en dieren voelen zich hier thuis.

Tegelijkertijd groeit de stad, omdat het (mede dankzij het groen en de natuur) voor veel mensen een aantrekkelijke plek is om te wonen, te werken en te recreëren. Dat doen we door inbreiding, zodat het buitengebied zoveel mogelijk onbebouwd blijft. De druk op de (openbare) ruimte in onze stad neemt daardoor alleen maar toe.

Vanuit het beleid is de inzet om de biodiversiteit in en om Amersfoort te behouden, te versterken en te vergroten. We willen 'een natuurinclusieve stad zijn met een vergrote en robuuste biodiversiteit' staat in Omgevingsprogramma GroenBlauw.

In deze ambitie kunnen veel mensen zich vinden. De vertaling in concrete ontwerpen is lastiger. Want hoe kun je de achteruitgang van biodiversiteit stoppen als de strijd om de vierkante meter alleen maar toeneemt? Dan moet je ook vanuit de ecologie duidelijke en harde eisen stellen.

033 gidssoorten

Daar komen de minimale voorwaarden die gewone plant- en diersoorten stellen om de hoek kijken: de BKN. In Amersfoort zijn 33 planten en dieren - inclusief 9 vogels - de gidssoorten voor de ecologische kwaliteit van de vier landschappen. Aan de hand van hun behoeften kan iedereen zien hoe de benodigde minima-

Verbeelding van de basiskwaliteit natuur met gids- en meeliftende soorten voor de westkant van Amersfoort | Jeroen Helmer, ARK Natuurontwikkeling

Zij vragen ons hun leefgebieden in en om de stad met elkaar te verbinden

De lijst van 33 gidsoorten als uitgangspunt voor de Basiskwaliteit Natuur

1. BERPJPJE	12. Grote bonte specht	23. Otter
2. Bittervoorn	13. Grutto	24. Ree
3. Blauwborst	14. Haas	25. Ringslang
4. Boommarter	15. Hazelworm	26. Sleedoornpage
5. Bunzing	16. Huismus	27. Steenuil
6. Das	17. Icarusblauwtje	28. Watervleermuis
7. Eekhoorn	18. IJsvogel	29. Weidebeekjuffer
8. Egel	19. Kamsalamander	30. Wilde bijen
9. Geelsprietdikkopje	20. Kleine watersalamander	31. Zandhagedis
10. Gewone dwergvleermuis	21. Muurplanten	32. Zwarte roodstaart
11. Gierzwaluw	22. Oranjetipje	33. Zwartkop

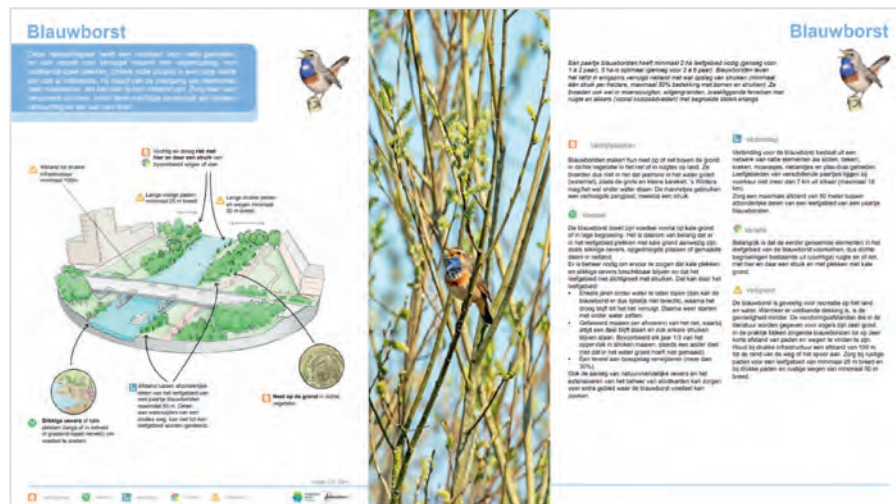
le natuurkwaliteit terug kan komen, of behouden kan blijven.

We hebben 33 soorten gekozen als een knipooeg naar het netnummer van de stad. En omdat ze samen indicatief zijn voor de ecologische kwaliteit en kwantiteit van de groene leefomgeving in Amersfoort. Aan de natuurkwaliteit in een bepaald landschap en voor een bepaald schaalniveau is steeds een aantal soorten gekoppeld. Denk (bij vogels) aan

een grutto in het buitengebied van het Eemland, een grote bonte specht in het park bij de Utrechtse Heuvelrug, een ijsvogel voor de stadsvijver in de wijk, een zwartkop in het plantsoen en de huismus voor een binnentuin. Zo is er voor elke plek en voor elke grootte van plangebied een combinatie van gidsoorten te kiezen.

Van iedere gidsoort is een infoblad ge-

Infoblad van de blauwborst, met een visualisatie en uitwerking van de 'V's

Basiskwaliteit Natuur

maakt. Daarop staan de fysieke eisen uitgewerkt in termen van de 4 V's: Verblijfplaats, Voedsel, Verbinding en Veiligheid. Als we die realiseren in de stad, bij het inrichten van een wijk of een tuin bijvoorbeeld, realiseren we een Basiskwaliteit Natuur waarvan op die plek nog veel meer algemene soorten kunnen profiteren.

Meetbare natuur?

Het op deze manier echt concreet maken van het natuurbelang is niet vanzelfsprekend en bovendien stuit het op enige weerstand. Ook bij natuurliefhebbers: Moet je natuur wel willen vatten in meetbare eenheden? Het is toch altijd situatie-afhankelijk? En mensen met minder ecologische kennis denken soms te simpel: meer groen is meer natuur?

Een praktijkvoorbeeld: bij projecten zie je vaak een 3D-visualisatie van de toekomstige situatie. Mooie woningen, bomen en bloemrijke bermen. Als ik daarbij ook een natuurbeleving schets met bijvoorbeeld huismussen die kwetteren vanuit de hagen, de egel die 's avonds door de tuinen scharrelt en de vlinders in

de berm, dan is vrijwel iedereen enthousiast. Dat wil toch iedereen?

Maar die soorten kunnen er pas voorkomen als er voldaan wordt aan alle condities die de soorten nodig hebben. En dat is niet vrijblijvend. Je kunt niet verwachten dat de vogels en vlinders op de visualisatie ook daadwerkelijk gaan voorkomen zonder daar maatregelen voor te treffen. Het werkt niet als er geen verblijfplaatsen zijn, de tuin helemaal is afgesloten en de bloemen uitheems zijn. Aan zowel inrichting als beheer zitten onlosmakelijke consequenties. Met de infobladen van de gidssoorten brengen we die in beeld. Het gaat om het toepassen van alle maatregelen van alle vier de V's per soort.

Besluitvorming

Het werken als stadsecoloog is werken in een politieke omgeving. Ik adviseer en de besluitvorming ligt bij de politiek. En besluitvorming is uiteindelijk een afweging van belangen. Met de toenemende druk op de (openbare) ruimte spelen er veel belangen op dezelfde plek. Andere belangen zijn vaak wel concreet, zoals een speel-, parkeernorm of het woningaantal. Daarbij hebben we voorschriften voor breedtes van stoepen en voor afmetingen van sportvelden. Als het gaat om natuur laten we het veelal bij een weinig kwantitatieve omschrijving. We vinden het vanzelfsprekend dat er een wc geplaatst wordt in een nieuwbouwhuis, maar bij dieren laten we gerust een belangrijke voorwaarde voor de leefomgeving weg. Kortom: als je een goede afweging wilt maken en wilt kiezen

voor wat minimaal nodig is om algemene soorten algemeen te houden, dan moet je wel bepalen waar de ondergrens ligt. Anders kom je onder de grens van 'natuurarmoede'.

Op de grotere schaalniveaus hebben landschapsarchitecten en planologen nu een handvat om bijvoorbeeld te weten hoe breed een verbindingzone tussen twee groene gebieden moet zijn, hoeveel ruimte we moeten aanhouden voor het behoud van leefgebied voor relevante soorten, hoe we gelaagdheid (struiken) voor struikbroeders weer terug kunnen brengen in het stedelijk groen of hoe we om moeten gaan met beheer van bermen voor verschillende soorten vlinders en wilde bijen.

Zowel gemeenteambtenaar, projectont-

Natuur met een BKN midden in Amersfoort: het Waterwingebied | Gideon Vreeman

wikkelaar als bewoner kunnen door de Amersfoortse aanpak van BKN en de gidssoorten zo een concreet beeld vormen van wat er moet gebeuren voor een natuurinclusieve, vogelrijke stad.”

Verbeelding van de basiskwaliteit natuur met gids- en meeliftende soorten voor het centrum van Amersfoort | Jeroen Helmer, ARK Natuurontwikkeling

Nieuw voor Utrecht, nieuw voor Nederland | Gert Ottens

De provincie Utrecht is niet de meest vogelrijke van Nederland. Het is de op een na kleinste provincie van ons land (alleen Flevoland is kleiner) en ligt niet aan de kust. Dat laatste is medebepalend als het om het aantal waargenomen vogelsoorten gaat, naast de oppervlakte en (daarmee) de verscheidenheid aan biotopen. De kustprovincies zijn namelijk de soortenrijkste van ons land. Naar schatting zijn in Utrecht iets minder dan 360 vogelsoorten waargenomen sinds 1800, op een totaal van 544 voor heel Nederland (www.dutchavifauna.nl). Toch is de provincie Utrecht negen keer het toneel geweest van een unieke gebeurtenis: de allereerste waarneming van een soort voor Nederland. In deze vierde uit een negendelige serie zal ik die bijzondere gevallen benoemen, de historische en huidige context schetsen en andere weetjes beschrijven. Waar een kleine provincie groot in kan zijn.

De negen soorten waar het om gaat zijn - in chronologische volgorde - oostelijke kraagtrap (*Chlamydotis macqueenii*), witkopgors (*Emberiza leucocephalos*), witstuitbarmsijs (*Acanthis hornemanni*), sperweruil (*Surnia ulula*), Iberische tjiftjaf (*Phylloscopus ibericus*), dwergarend (*Aquila pennata*), steltstrandloper (*Calidris himantopus*), dwergaalscholver (*Microcarbo pygmaeus*) en bruine gent (*Sula leucogaster*). Ieder van deze vogels heeft zijn/haar eigen verhaal. Sommige soorten zijn (extreem) zeldzaam gebleven, bij andere was de eerste waarneming in Utrecht de opmaat voor meer. Maar, er kan er maar één de eerste zijn.

wikimedia.org

Nieuw voor Utrecht, nieuw voor Nederland | Gert Ottens

De sperweruil in 1920

In deze vierde aflevering is het de beurt aan de volgende nieuwe soort voor Nederland uit het Utrechtse: de sperweruil.

“Waar een doode uil goed voor is”

Albertus Bernard (A.B.) Wigman - een bekende ornitholoog uit die tijd - beschreef de vangst van deze vogel in *De Levende Natuur*. En het is zo leuk geschreven dat ik zijn woorden hier één-op-één citeer:

“Van tijd tot tijd houd ik ervan, eens bij den praeparateur rond te neuzen. Want er is in zijn werkkamer altoos iets interessants en vaak wat bijzonders te zien:

leerzame maag- of krop-inhouden, ‘n albino, kleurafwijkingen van melanistische aard of merkwaardigheden in bouw en habitus. Want al prefereer ik het levende in de natuur, zoo is toch ook van doode dieren een heeleboel te leeren. Heeft de onsterfelijke Heimans in dit orgaan niet eenmaal geschreven over „Waar een doode uil goed voor is?” Ook krijgt men er eens zoogdieren of vogels in de hand, die zelden in wilden staat zijn waar te nemen en men komt soms door zoo’n bezoek tot de wetenschap, dat een of andere reeds lang in de omgeving ver-

wachte verschijning, op die en die plaats werd buitgemaakt, zoodat er aanleiding bestaat, die buurt eens wat nauwkeuriger te visiteren. Kortom, bij zoo’n taxidermist is altijd uitzicht op mooie en instructieve dingen en valt het eens ‘n keer tegen, dan is het toch plezierig hem bij ‘t ontleden en modelleeren bezig te zien. Daarom kom ik er graag en aan mijn laatste bezoek is het te danken, dat ik nu in dit blad kan schrijven over een in Nederland tot dusverre nog niet in wilden staat waargenomen vogelsoort, welker naam hierboven staat. Den 5^{en} October

Sperweruil, 5 oktober 1920 nabij Amerongen | Foto: Pepijn Kamminga / Naturalis Biodiversity Center

van dit jaar [1920] werd door een boer onder Geldersch-Veenendaal in de schemering een opvallend tamme uil uit den pe-reboom geschoten, waar hij onvermoed zat te roepen. Door tusschenkomst van een werkman, die men wist liefhebberij in dergelijke dingen te hebben, werd de vogel doorgezonden naar den opzetter, die de eerste was, die wat vreemds aan het dier vond. Hij kende het uit zijn veel-jarige praktijk niet, doch op grond van de dwarse borststrepen meende hij met

den Sperweruil te doen te hebben en mijn nadere determinatie bevestigde's mans meening volkomen. De zeer goed geprepareerde, door het schot nagenoeg onbeschadigde uil bleek inderdaad *Surnia ulula* L. (*nisoria*) te wezen."

Het artikel met bovenstaand verhaal verscheen in nummer 8 van jaargang 25 (1920), op pagina's 189-191. En genoemde werkman met natuurliefde betrof een zekere W.F. de Vries die deze eerste sper-

weruil voor Nederland liet opzetten. Vervolgens vond A.B. Wigman de vogel dus bij de (onbekend gebleven) preparateur. In maart 1921 werd de uil aangekocht door het Rijksmuseum voor Natuurlijke Historie in Leiden en bevindt deze zich momenteel in Naturalis Biodiversity Center aldaar, zie ook bijgevoegde foto's. Uiteindelijk heeft men de locatie - "onder Geldersch-Veenendaal" (destijds Ede) - blijkbaar kunnen traceren naar de omgeving van Amerongen.

Sperweruil | Zwolle 27 november 2013 | Hans Overduin

Verspreiding en huidige status in Nederland en Utrecht

De sperweruil kent een voornamelijk boreale verspreiding via Scandinavië en Rusland tot in Noord-Amerika (vooral Canada), met geïsoleerde populaties in Centraal-Azië (ondersoort *tianschanica*). Overwinteren doen ze in - of net ten zuiden van - de broedgebieden. De vogels in Europa behoren tot de nominaat/ondersoort *ulula*, die van Noord-Amerika

Sperweruil | Zwolle 25 november 2013 | Rob Halff

tot subspecies *caparoch*. Die laatste is trouwens ook in Europa vastgesteld als dwaalgast.

In sommige winters komen er invasies voor in Noordwest-Europa. De grootste was (voor zover bekend) in 1983, toen er bijvoorbeeld alleen in Denemarken al 510 vogels werden gemeld. Rond de Noordzee is de soort echter zeer zeldzaam met (tot en met 2024) vijf gevallen in België,

vier in Brittannië en vier in Nederland (www.dutchavifauna.nl). Drie van de vier Nederlandse gevallen vielen overigens in invasiejaren (1920, 2005 en 2013/14).

Na de vogel van 1920 werden in Nederland nog (maar) drie waarnemingen gedaan van de soort: Op 2 april 1995 bevond zich er een in de tuin van een vogelaar in het Limburgse Brunssum, op 30 en 31 oktober 2005 in de Boswachterij Hooghalen in Drenthe, en voorlopig het laatste geval van 12 november 2013 tot en met 10 februari 2014 in Zwolle (Overijssel; www.dutchavifauna.nl). Vooral die laatste vogel trok destijds enorm veel bekijks, ook vanwege zijn of haar lange verblijf. Naast dat het natuurlijk een erg zeldzame en bijzondere vogel is. Sowieso behoren uilen vaak tot de meest favoriete soorten van veel vogelaars (en normale mensen). Hun toch wat mysterieuze uitstraling en leefwijze zullen daar mede debet aan zijn. De volgende sperweruil in het Stichtse zal daarom ongetwijfeld op veel belangstelling kunnen rekenen. En intussen is het meer dan een eeuw geleden, dus het wordt wel weer eens tijd.

Dankwoord

Veel dank aan Pepijn Kamminga van Naturalis Biodiversity Center voor de foto's van de Amerongse sperweruil, en Rob Halff en Hans Overduin voor de sperweruil in Zwolle.

Drie steenschotten vormen de basis van de ijsvogelwand

De gerealiseerde ijsvogelwand, en nu maar hopen op het eerste broedgeval

De bouw van een ijsvogelwand

Tekst en foto's Jaap Stolze

Na de ALV van 2025 hield ijsvogelgoeroe Jelle Harder een heel interessante lezing over de ijsvogel. Jelle is ook de organisator van de landelijke Ijsvogeldag die dit jaar op 21 februari plaatsvindt. Hij had onder andere een mooi plaatje van het plassengebied in en rondom Het Gooi waar deze vogels allemaal voorkomen en in welke aantallen. Helaas ontbrak Maarssen op dat overzicht, terwijl wij best trots zijn op onze ijsvogel in het park Vechtenstein. Al enkele jaren broedt de ijsvogel daar in de wortel van een omgevallen boomstam. Omdat de grond in die wortel toch een beetje op instorten stond hebben wij van de afdeling Vechtplassen het plan opgevat om daar vlakbij een ijsvogelwand te bouwen, maar hoe doe je dat?

Goede locatie

Ingrid Kat (lid van onze werkgroep) at-

tendeerde ons op de 'ijsvogels van de Ruige Hof'. Dus heb ik een afspraak gemaakt met Mirjam de Vroomen en Klaas Pie, die daar een heuse ijsvogelkijkhut beheren, om eens te zien hoe ze het daar aangepakt hebben. Echt fantastisch om daar eens te gaan kijken. De hut zit vlak naast de wand en het is een heel goede locatie om prachtige foto's te kunnen maken. Klaas en Mirjam zijn gepassioneerde liefhebbers van de ijsvogels. Van Jelle hebben wij een beschrijving ontvangen hoe je een kunstwand kan maken met behulp van steenschotten.

Steenschotten en leemzand

De voorkant van de wand moet zo glad mogelijk zijn. Klaas liet mij een foto zien van een ringslang die via de constructie op zoek was naar de eieren. Bij de bouwmarkt waren de steenschotten in de aanbieding en wij kregen er ook nog eentje

cadeau. Van drie steenschotten hebben wij een kubus (zonder achterwand) gemaakt die we in hebben gegraven aan het water. Maar dan moet het juiste leemhoudende zand er nog in. Inmiddels was er in Maarssenbroek ook een ijsvogelwand gerealiseerd door Trees van den Hoogen, van de wijkparkcommissie aldaar. Via Trees kwam ik bij de juiste leverancier van het leemzand uit. Dat was fijn want dat bleek nog een aardige zoektocht te zijn.

En nu afwachten...

Na veel graafwerk (uitgraven en weer volscheppen) van de kubus is het ons dan toch gelukt om een mooie ijsvogelwand te plaatsen nabij de kinderboerderij. Bert van Dillen heeft er nog een ijsvogelnestkast bovenop geplaatst. En zo is het een bijzondere nestkast geworden. Nu maar hopen op een eerste broedgeval...

Het verdriet van de kraanvogel

Tekst en foto's Henk Strietman

Vol verwachting

We waren in de late herfst weer op pad net als al tientallen jaren, met z'n drieën naar de kraanvogels aan het Franse Lac du Der. Vol verwachting over de aanblik van deze majestueuze vogels, in het verre veld of in hun vlucht. Tegen de avond vliegen ze massaal naar hun slaappleatsen in het drooggevalen meer. Bij het eerste ochtendlicht stijgen ze luidruchtig op om in de omgeving voedsel te zoeken en te rusten. En om vroeg of laat thermiek te vinden, met gunstige wind verder te reizen, richting Spaanse Extremadura. Dan hoor je ze overal, hun roepen draagt langzaam de verte. We zien er zo naar uit, en we vreeszen ook mee te maken wat er aan onheilspellende berichten kwam uit Duitse pleisterplaatsen, kroniek van een aangekondigde dood. De 'vogelgriep' sloeg toe. Verwachting en vrees worden waar.

De kop in de veren

Meteen al op de dijk langs het meer zien we één vogel staan: stil, stijf, de kop in de veren, de vleugels hangend, een beeld dat dagelijks blijft, maar dan telkens iets erger. Dit is wat er gebeurt, hij crepeert. Op een triest traject van slechts enkele

kilometers is het duidelijk: honderden kadavers liggen hier op het ontoegankelijke slik. 'Het is de natuur', zegt de één, 'Het doet verdriet', zegt de ander. De borden waarschuwen voor deze 'influenza aviaire': je moet op de dijk en op de paden blijven op straffe van € 750 boete; politie patrouilleert. Dode vogels worden niet geruimd, er is geen beginnen aan, maar ook niet op omliggende velden; de boer ploegde er gewoon overheen. In het dorp waren al dertig vogels gevonden, in de tuin van ons onderdak ook drie; geschat voor de hele regio: tienduizend exemplaren.

In verwondering

Het blijft zo'n weergaloos schouwspel, hoe vaak we dit ook zien: die legendarische vogels in de lucht, op de velden, in de kleuren van het eerste of het laatste licht; altijd weer anders en op een bepaalde manier ontroerend. Je bent getuige van een gebeurtenis die aan ons besef van tijd voorbijgaat, iets dat er altijd is geweest. In de trektijd wordt er wekelijks geteld. De hoeveelheid is in die jaren steeds groter geworden, tot over de 200.000. Maar met zulke aantallen slachtof-

fers van vogelpest, eerst in Duitsland, nu hier en wie weet wat er straks gebeurt in Spanje, is het de vraag wat daarvan overblijft. We delen onze verwondering met een Franse vogelaar: 'La beauté et la mort en même temps...'. De soort zal dit vast wel overleven, maar de ziekte eist zijn tol. Onze vogel zakt steeds verder in elkaar.

De reis van je leven

Na een vrieskoude nacht is de ochtend grijs, vol mist. Aan alles heeft zich een dun laagje rijp gehecht. De vogels verzamelen zich onder de witte bomen. Het is een sprookje. Tussen de

maïsresten roepen en springen de kraanvogels alsof het voorjaar is. Maar onze vogel is nu echt bezweken. Die ligt op het slik, half in het water, vleugels gespreid. Hij schokt nog eenmaal met kop en snavel omhoog als in een klacht, een wanhopig gebaar, dan ligt hij stil. Hij had de reis van z'n leven gemaakt en deed er nu hier een week over om dood te gaan. Zo zagen we er veel. De pest, ontstaan in verre pluimveehouderijen, verspreidt zich in alles wat op benen, poten en vleugels beweegt. Eenmaal thuis is het eerste wat we doen: de schoenen goed schoonmaken, ontsmetten. Opnieuw een ervaring rijker, en armer tegelijk.

Amerongse Bovenpolder, 25 augustus 2022 | Koos Dansen

Slangenarenden in Utrecht

Gert Ottens

Was het in de 20^e eeuw nog een zeldzame dwaalgast in Nederland, tegenwoordig zitten deze bijzondere roofvogels behoorlijk in de lift. Er zijn gebieden in ons land waar slangenarenden inmiddels al enkele decennia tot de vaste zomergasten behoren, vaak in meervoud. In Utrecht is de toename ook vrij stormachtig te noemen, zodanig dat men de soort hier in de periode juni-oktober ‘overal’ tegen kan komen. Al komt daar dan nog

steeds wel een flinke dosis geluk bij kijken. In dit artikel een eerste poging opkomst en voorkomen in onze provincie te beschrijven. En een pleidooi om de lucht goed in de gaten te houden.

Verspreiding en status in Nederland

De slangenarend *Circaetus gallicus* komt voor van Midden-Frankrijk, het Iberisch Schiereiland, Noordwest-Afrika en dan via

Oost-Europa en het Midden-Oosten tot ver in Centraal- en Zuid-Azië. De soort leeft voornamelijk van reptielen en komt dus vooral in warmere streken voor, van laagland tot in de bergen. De meeste (vooral noordelijke) populaties zijn trekvogels en brengen de winter door in de Sahel-zone van Afrika, maar ook wel in de zuidelijke delen van de broedverspreiding (www.birdsoftheworld.org).

Nederland

De eerste vier gevallen betroffen vogels die mogelijk door voedselgebrek een slechte conditie hadden. In de zomers van 1996 en 1997 bevonden zich op de Hoge Veluwe (Gelderland) voor het eerst vogels die aantoonden geen problemen te ondervinden met het vinden van voedsel (reptielen). Sinds 1999 zijn er ieder jaar waarnemingen. Het betreft vrijwel altijd onvolwassen vogels. De soort wordt per 1 januari 2012 niet langer beoordeeld door de Commissie Dwaalgasten Nederlandse Avifauna (CDNA; www.dutchavifauna.nl). Inmiddels is het dus een vrij zeldzame doortrekker en zomergast geworden en worden elk jaar tien exemplaren of meer gemeld, verspreid over alle provincies maar nog wel met een zwaartepunt in de grote veen- en heidegebieden. Gebieden als bijvoorbeeld het Fochteloërveen (op de grens van Friesland en Drenthe), het Dwingelderveld (Drenthe), de eerdergenoemde Hoge Veluwe en de Strabrechtse Heide (Noord-Brabant) kennen momenteel een traditie van (vaak meerdere) overzomerende slangenarenden.

Broedgevallen?

Hoewel er soms sprake is van territoriaal gedrag, is er tot nu toe geen nest gevonden. De kans op een broedgeval lijkt echter aanwezig. Al was het maar omdat het broedgebied van de soort zich in de 19e eeuw nog uitstreckte tot in Duitsland, Denemarken en vermoedelijk ook bij onze zuiderburen (www.dutchavifauna.nl).

Het voorkomen in Utrecht

In de periode dat het nog een zogenaamde 'beoordeelsoort' was, dus toen de CDNA zich boog over waarnemingen van slangenarenden in Nederland, zijn er twee waarnemingen aan-

Amerongse Bovenpolder, 24 augustus 2022 | Edwin Schuller

vaard voor onze provincie. Het gaat om een exemplaar op 16 juli 2010 bij de Leusbroekerweg in het buitengebied van Leusden, en een vogel op 2 augustus 2011 boven Kwintelooijen, bij Rhenen. We waren er dus relatief laat bij, maar waarnemingen uit 1971, 1976, 2004 en 2011 (3) konden de CDNA niet overtuigen. Wat overigens niet wil zeggen dat het niet om deze soort ging, maar de beschrijvingen waren blijkbaar niet steekhoudend genoeg voor de commissie.

Vanaf 2012 tot en met 2025 heb ik op waarneming.nl - de primaire bron die voor dit artikel werd gebruikt - zeker 25 overtuigende waarnemingen binnen de provincie Utrecht kunnen vin-

Amerongse Bovenpolder, 24 augustus 2022 | Edwin Schuller

den. Op één na werden deze allemaal fotografisch vastgelegd. Die waarnemingen terugbrengen tot het werkelijke aantal vogels is wat lastiger, want er zitten ongetwijfeld dubbeltellingen tussen. Zo werd van 3 t/m 6 juli 2020 één (waarschijnlijk dezelfde) slangenarend gezien in de omgeving van Bilthoven, Bunnik, De Bilt, Groenekan, Utrecht en IJsselstein. Ook op 6 en 7 september 2020 is een exemplaar waargenomen in onder andere de Voorveldse Polder, Polder Achttienhoven en de Westbroekse Zodden. En van 2 augustus tot en met 11 september 2022 waren tot wel twee slangenarenden aanwezig in de ruime omgeving van Veenendaal en Elst en werden onder meer gezien in

het Binnenveld, bij Achterberg en boven de Amerongse Bovenpolder. Dit laatste geval was meteen ook de eerste (en tot nu toe enige) voor Utrecht waarbij meer dan één vogel werd gezien, en waarbij de vogel(s) langdurig in dat gebied verbleven.

Wanneer?

Bovengenoemde pleisteraars ten spijt, de soort is bij ons vooral een doortrekker. Het kan hierbij gaan om vogels die op weg zijn van of naar de bekende verblijven in het noorden, de Veluwe of het zuiden van Nederland. Of het gaat om dispersie van slangenarenden uit de Zuid- of Oost-Europese populaties. Alle

waarnemingen in het Utrechtse zijn afkomstig uit de periode juni-oktober, en dan vooral de maanden augustus en september.

Waar?

Slangenarenden hebben een duidelijke link met reptielen, hun belangrijkste voedsel. Daaraan is in Utrecht geen gebrek; de provincie staat bekend om haar rijke herpetofauna. Of dit genoeg is om enkele vogels hier voor langere tijd aan de grond te houden is echter maar de vraag. Tijdens de trek zijn slangenarenden namelijk minder gebonden aan gebieden met reptielen. Al worden de vogels 'regelmatig' boven hagedissen- en slangenterreinen als de Leusderhei, Kwinteloijen en het Leersumse Veld gezien; voor

doortrekkende slangenarenden maakt het niet zoveel uit waar ze langsvliegen. Dat er weinig pleistersaars zijn komt wellicht ook doordat er in Utrecht weinig gebieden zijn met de oppervlakte en rust van het Fochteloërveen of de Strabrechtse Heide.

Tijdens de trek worden slangenarenden dus regelmatig waargenomen boven reptielenrijke gebieden, zoals heideterreinen, maar dat ligt vooral aan het feit dat dit gebieden zijn waar zich ook vaak telposten bevinden. Slangenarenden worden net zo goed boven reptielenarme(re) plekken als Maarssen, Woerden, Zeist en de Eempolders gezien. Dit komt doordat ook daar - net als op die telposten - scherpe waarnemers aanwezig zijn. Men kan de soort waarschijnlijk dus zo ongeveer overal tegenkomen.

Amerongse Bovenpolder, 25 augustus 2022 | Koos Dansen

Opletten!

Het lukte zelfs schrijver dezes om een slangenarend te ontdekken in onze provincie, in juli 2025 boven de Eempolders. Dus dan kan het iedereen overkomen. Wat bij genoemde waarneming opviel was een grote roofvogel, duidelijk veel groter dan de buizerd waar 'ie het mee aan de stok had. In eerste instantie deed de vogel heel even denken aan een enorme wespendif, maar behalve het formaat had de vogel onder andere geen donkere achtervleugelrand of donkere polsvlekken. Over het algemeen zijn slangenarenden van onderen vaak zeer licht, bijna wit, van boven donkerbruin met een lichte baan over de lengte van de arm. Ze hebben lange, brede vleugels, gebandeerd van onderen en hebben vrij lichte vleugelpunten. De onderdelen zijn witachtig, ook (lichtbruin) gebandeerd, evenals de relatief lange staart: van onderen wit met lichtbruine bandering zonder duidelijke eindband (bovenstaart donkerbruin gebandeerd). De kop is vaak lichtbruin (maar bij sommige exemplaren juist zeer donker).

Jagen doen de vogels geregeld door te bidden, met zware vleugelslagen, hangende poten en kop; ook iets om rekening mee te houden. Vooral de laatste vijf jaren neemt de soort relatief flink toe bij ons. Dus al is dit voor vogelaars een open deur: blijf opletten!

Met dank aan Edwin Schuller en Koos Dansen voor het beschikbaar stellen van hun foto's.

De koolmees

De koolmees is de grootste van de mezenfamilie en heeft een opvallend uiterlijk: op zijn gele borst draagt hij een zwarte stropdas en zijn zwarte pet steekt mooi af bij zijn witte wangetjes. Deze nieuwsgierige vogels zijn trouwe bezoekers van voedsel tafels en laten zich soms uit de hand voeren. Nestelen doen ze in boomholtes en nestkasten, soms ook in ventilatiekanalen en brievenbussen. Koolmezen zijn grootverbruikers van rupsen. In de weken dat ze hun jongen voeren, vliegen ze al gauw 500 keer per dag af en aan. Per ouder zijn dat gedurende één broedperiode zo'n 10.000 rupsen en insecten.

Feiten en cijfers over de koolmees

Wetenschappelijke naam
Parus major

Engelse naam
Great Tit

Bijnaam
bijdief, bijmeesje en bijenvreter (in Noord-Brabant en Limburg, omdat ze bijen vangen), kaasmees (in Limburg, vanwege de gele kleur), swartkopke (in Friesland), tietemees (in Belgisch Limburg, vanwege de zang)

Lengte
14 cm

Spanwijdte
22-25 cm

Gewicht
16-21 gram

Levensduur
2-3 jaar, met uitschieters naar 12 jaar

Zang
Ritmische zang doet denken aan geluid van fietspomp: TIE-ta TIE-ta TIE-ta, soms ook met drie lettergrepen: tie-tie-TA tie-tie-TA tie-tie-TA

Voorkomen
Algemene broedvogel, die veel voorkomt in loofbossen, parken en tuinen. Broedt vaak in nestkasten en maakt gretig gebruik van bijvoeren in de winter. Voedsel bestaat o.a. uit insecten, luizen, rupsen, zaden, beukenootjes.

Broedparen (2018-2020)
400.000-700.000

Winteraantallen (2012/13-2014/15)
1.000.000-2.000.000

Doortrekkers (2007/08-2011/12)
200.000-1.000.000

Portret van een vindingrijke overlever in tijdnood

Met zijn vrolijke gele borst en zijn acrobatische capriolen lijkt de koolmees in ons land helemaal op zijn gemak. Niets is minder waar. Koolmezen hebben te kampen met veel en grote problemen. Zo hebben ze moeite om het tempo van de klimaatverandering bij te houden: steeds vaker is het voedsel op tegen de tijd dat hun eieren uitkomen. En door verzuring zit er vaak ook nog eens te weinig kalk in het voedsel. Dat het aantal koolmezen (nog) niet afneemt, is te danken aan een evolutionair succesverhaal. Koolmezen leren namelijk snel en passen zich makkelijk aan.

Gepantserd tegen spechten

Spechten zijn dol op jonge koolmeesjes. Om een nestkast te plunderen, hebben ze een uitgekookte strategie. Eerst landen ze op het dak, waardoor het inwonende jonge grut denkt dat een van hun ouders verse rupsjes komt brengen. Om aandacht te trekken maken de kuikens een hoop kabaal, waarmee ze onbedoeld ook hun positie prijsgeven. Nu weet de hongerige specht op welke hoogte hij een gaatje in de kastwand moet pikken, waarna hij de meesjes een voor een aan hun kop naar buiten trekt en oppeuzelt. Geen wonder dat het Nederlands Instituut voor Ecologie (NIOO) de nestkasten op de Veluwe tegenwoordig uitrust met een gepantserde buitenkant: om ze 'specht-proof' te maken.

Dramatisch jaar

Al 70 jaar lang inspecteren medewerkers van het NIOO hier vanaf begin april enkele honderden nestkasten. Elke week tellen ze in alle kasten het aantal mezen-eieren en -kuikens, soms meten ze ook hun gewicht. Jongen die op dag 15 minder dan 16 gram wegen gaan het waarschijnlijk niet halen, zo weten de onderzoekers inmiddels uit ervaring. En dat was vorig voorjaar in veel kasten het geval. 2025 was namelijk een dramatisch jaar voor de koolmees. Het broedsucces van deze wijdverspreide vogel neemt door klimaatverandering al jaren af, maar kreeg door het warme voorjaar een extra klap te verwerken.

Ongewenste gebeurtenissen

Als stadsbewoner kijk je in maart waarschijnlijk uit naar de eerste zonnige dag, want dan gaan de terrassen misschien weer open. Voor koolmezen ligt dat anders. Een warme periode vroeg in het jaar zet namelijk een reeks ongewenste gebeurtenissen in gang. Het begint ermee dat de eikenbomen eerder uitlopen dan anders. Voor de eitjes van de wintervlinder, die enkele maanden eerder op de knoppen van de eikenbladeren zijn gelegd, is dit een teken om óók snel uit te komen. Deze rupsjes zijn namelijk dol op jong eikenblad en laten zo'n feestmaal niet aan hun neus voorbijgaan. Zo

makkelijk als eik en rups zich aanpassen aan het weer, zo moeilijk is dat voor de koolmees. En die is voor het voederen van zijn jongen juist aangewezen op deze rupsen.

Mismatch tussen vraag en aanbod

Koolmezen moeten namelijk al veel eer-

Jan van der Greef

der beslissen over het tijdstip van hun nageslacht. Baltsen, paren en broeden kost bij elkaar al gauw een week of drie. Normaal gesproken is dat geen probleem, maar wél als het weer intussen snel opwarmt. Want dan zijn de rupsen alweer verpopt tegen de tijd dat de koolmees er zijn jongen mee wil voeden. Een 'mismatch' noemen biologen het als vraag en aanbod van voedsel niet samenvallen, en dit verschil wordt steeds groter: koolmezen leggen hun eieren elke tien jaar twee dagen eerder, maar rupsen komen elke tien jaar acht dagen eerder tevoorschijn. Koolmezen houden het tempo van de klimaatverandering niet bij, zo mag je concluderen.

Loterij met vast aantal prijzen

Opmerkelijk genoeg heeft dit nog geen effect op het aantal koolmezen. Dat neemt in ons land nog steeds toe. Waarschijnlijk wordt het negatieve gevolg van klimaatverandering nu nog gecamoufleerd door een ander effect, aldus Marcel Visser van het NIOO. Op de site van Nature Today legt hij uit hoe dat zit: 'Als 3 van de 10 jonge koolmezen door klimaatverandering het eerste jaar niet overleven, hebben de 7 andere mezen betere overlevingskansen. Voor hen is er meer eten en minder concurrentie.' Koolmezen spelen in een loterij met een vast aantal prijzen, zo wil hij maar zeggen: hoe minder mezen er meedoen, hoe groter de kans op succes.

Extra zwaar in eikenbossen

Naast klimaatverandering is er ook nog

stikstof. Of beter gezegd: het probleem van door stikstof veroorzaakte verzuring. Inderdaad, dat lijkt verdacht veel op de zure regen uit de jaren tachtig en negentig van de vorige eeuw. Die verzuring ontstond destijds door de neerslag van zwavelzuur, een probleem dat grotendeels is opgelost door de uitstoot van zwaveldioxide aan banden te leggen. Maar de verzuring van tegenwoordig ontstaat door een overschot aan stikstof in de bodem. Gevolg: ammoniak slaat neer en lost de kalk in de bodem op. Terwijl die kalk onmisbaar is voor vogels, insecten en slakken. Ook eiken kunnen niet tegen een tekort aan kalk en daarom hebben koolmezen het extra zwaar in door bomensterfte geplaagde eikenbossen. Niet alleen de koolmezen trouwens, ook haviken en andere roofvogels. 'In de bossen op de Veluwe begint het stil te worden', verzuchtte onderzoeker Arnold van der Burg enkele jaren geleden al.

Slap en rubberachtig

Door kalkgebrek krijgen koolmeeseieren een afwijkende kleur en is de eierschaal vaak te dun. Jonge meesjes met ernstig kalkgebrek breken een of beide poten op een of meerdere plaatsen of breken het bekken. Jongen zonder goedwerkende poten kunnen de competitie om voedsel niet aan en kwijnen binnen een paar dagen weg. Het komt zelfs voor dat de poten zo slap en rubberachtig zijn dat ze niet eens kunnen breken. In een onderzoeksgebied in Noord-Ginkel had ongeveer een derde van de nesten ten minste één jong met gebroken poten. Om de

verzuring tegen te gaan, zou er in bossen flink bekakt moeten worden. Ook moet de stikstofuitstoot met 50% omlaag - iets wat in het huidige politieke klimaat niet haalbaar lijkt.

Onaangeroerde vetbollen

Je zou bijna somber worden van zoveel slecht nieuws, ware het niet dat het aantal koolmezen in ons land vooralsnog op peil blijft. In de tuinvogeltelling staat de koolmees steevast op de tweede plaats. En als er in die tellingen een dipje lijkt te zitten, zoals in 2016, dan is dat goed te verklaren. Dat jaar was namelijk een zogeheten 'volmastjaar' - een jaar waarin bomen en planten veel meer vrucht dragen dan gemiddeld - waardoor de koolmezen lekker in het bos bleven zitten, genietend van een overdaad aan beukenootjes. Terwijl de vetbollen in steden en dorpen onaangeroerd bleven, telden de tellers in het buitengebied de gebruikelijke aantallen mezen.

Aangeleerd of aangeboren?

Dat een vogel zoveel tegenslag te boven komt, zou zomaar op een hoge intelligentie en een goed ontwikkeld aanpassingsvermogen kunnen wijzen. Dat lijkt inderdaad het geval, als we een baanbrekend genetisch onderzoek van het NIOO mogen geloven. In een eerder uitgevoerde vergelijking met meer dan 800 vogelsoorten scoorde de koolmees al extreem hoog op het gebied van 'nieuw voedsel ontdekken' en 'nieuwe technieken leren' (zoals het openen van melkflessen of pinda-netjes). De onderzoekers wilden weten of de-

Bert Geelmuijden

Hans van Zummeren

Richard Pieterse

ze slimheid ook terug te zien is in hun genen. Is het aangeleerd of aangeboren?

Genetisch gepuzzel

Door het DNA van één individu (afkomstig van de Hoge Veluwe) extreem nauwkeurig in kaart te brengen en te vergelijken met het DNA van 29 vogels uit de rest van Europa, konden ze zien welke stukjes DNA door evolutie snel zijn veranderd. Zulke snelle veranderingen (zogenaamde 'selective sweeps') wijzen erop dat Moeder Natuur die specifieke eigenschappen erg belangrijk vond voor het overleven van de soort. Wat bleek? De snelst veranderde gebieden in het DNA bevatten opvallend veel genen die te maken hebben met hersenfuncties ('betere bedrading' en 'snellere processoren', ofwel de hardware), leren ('afkijken') en cognitie ('snappen', 'onthouden' en 'verzinnen'). De koolmees is dus niet toevallig slim, aldus het genetisch gepuzzel, de evolutie heeft actief geselecteerd op vogels die sneller konden leren en innoveren.

Persoonlijkheidstest

Toch is er meer aan de hand. Want net als mensen, hebben koolmezen een eigen persoonlijkheid. Daardoor reageren ze niet allemaal hetzelfde op nieuwe situaties. De een is afwachtend en verlegen en kijkt de kat uit de boom. Een ander is dapper en brutaal en komt het liefst meteen in actie. Onderzoekers van het NIOO ontdekten deze verschillen door koolmeesjes te vangen en te onderwerpen aan een persoonlijkheidstest. Terwijl de ene mees direct zijn kooi verliet om in

korte tijd alle vijf de bomen in het lab te onderzoeken, deed een andere mees het rustig aan: in laag tempo bekeek hij twee bomen en keerde toen weer terug naar zijn vertrouwde kooi. Terug in hun eigen omgeving bleken de brutale meesjes veel meer sociale contacten aan te gaan met soortgenoten dan de verlegen meesjes.

Voordeel van verlegenheid

Welke van de twee heeft het meeste succes? Dat hangt ervan af, als je de NIOO-onderzoekers mag geloven. Brutale meesjes zijn in het voordeel onder normale omstandigheden. Die hebben namelijk het eerst door hoe je een nootje te pakken krijgt dat aan een touwtje hangt (voor wie dat nog nooit heeft gezien: touwtje met de snavel vasthouden, daarna lus voor lus optakelen met de pootjes). Maar als er grote problemen zijn, zoals voedseltekort bij sneeuwval, dan brengt brutaliteit je niet ver. In hoog tempo van alles inspecteren, onderzoeken en uitproberen kost namelijk veel energie, en dat is niet verstandig in tijden van schaarste. Rustig afwachten totdat iemand iets te eten heeft gevonden (of totdat de sneeuw smelt!) leidt in zo'n situatie tot meer succes. Omdat klimaatverandering ook tot voedseltekorten leidt, voorspellen onderzoekers dat het aantal verlegen meesjes zal toenemen. Of dat de Nederlandse koolmezenpopulatie zal redden, valt nog te bezien. Laten we intussen maar hopen dat kalmte en geduld ook in de mensenwereld wat meer waardering krijgen. Want de brutalen hebben misschien de halve wereld, de voorzichtigen hebben de toekomst.

Sam

Het gebeurt wel eens dat ik me dagenlang suf pieker over een onderwerp voor deze column. Soms liggen ze voor het oprapen, maar even vaak gaat het allemaal wat moeizamer. Ook deze keer. Totdat ik het verhaal van Sam hoorde.

Op leeftijd

Sam is een varken dat een tevreden bestaan leidde in een Utrechts stadspark tussen de andere dieren. Eigenlijk moet ik zeggen: Sam wás een varken, want Sam is dood. Hij was inmiddels aardig op leeftijd en met de jaren steeds strammer geworden. Op een kwade dag bleek Sam ziek te zijn, zo ziek dat er geen redden meer aan was. Dus de dierenarts gebeld. Die zou een paar dagen later langskomen om Sam te laten inslapen. Tot zover niks bijzonders, iets dergelijks overkomt immers wel meer huisdieren. Maar het verhaal is nog niet klaar.

In de tussenliggende dagen zagen verzorgers hoe andere dieren uit het park, geiten, kippen en ik meen ook een paar eenden, zich verzamelden rond de doodzieke Sam en daar lange tijd roerloos bleven staan. Waarom deden ze dat? Wisten ze dat het einde naderde en kwamen ze misschien afscheid nemen? En hóe wisten ze dat dan? Het hield me bezig.

Empathie

Beschouwd vanuit een strikt biologisch standpunt kun je rustig stellen dat dergelijk gedrag geen enkel aantoonbaar nut heeft

voor het voortbestaan van de soort. Het lijkt eerder te getuigen van een zeker vermogen tot empathie. Waarom zou je anders een stervende bezoeken? Misschien al te menselijk gedacht van mij, maar kom maar eens met een andere aannemelijke verklaring.

Ik ben trouwens niet de enige die er zo over denkt, maar bevind me in het illustere gezelschap van beroemde ethologen als Frans de Waal, die in zijn wetenschappelijke werk aantoonde dat primaten weloverwogen besluiten kunnen nemen, elkaar troosten en emoties tonen. Andere onderzoekers hebben dat ook vastgesteld bij onder meer olifanten, walvisachtigen en in een recent boekje ('Muizenleven') laat de filosofe Eva Meijer zien dat de laboratoriummuizen die zij in huis heeft genomen onderling vriendschappen sluiten en rouwen als een van hen overlijdt.

Kortom: dieren zijn niet louter en alleen gericht op overleving, maar doen ook dingen puur uit plezier of omdat ze verdrietig zijn, het zijn met andere woorden stuk voor stuk individuen met een eigen karakter.

Dat geldt ook voor vogels. De Nieuw-Zeelandse kea (een papegaai) maakt glijbanen in de sneeuw, Noord-Amerikaanse kraaiachtigen doen dat ook. En wat te denken van die grote groepen kauwen die je tegen de avond door de lucht ziet buitelen? Voor de lol misschien? Er zit meer tussen snavel en kruin dan we denken...

Activiteiten

Volledige teksten van de aangekondigde excursies zijn te vinden op de website.

Voor alle excursies geldt: zorg voor een goede kijker, kleding, eten, drinken en eventueel een telescoop.

Amersfoort

Zaterdag 28 februari

IJmuiden zuidpier en omgeving

In het vroege voorjaar is het kustgebied een vogelrijke fourageerplaats van leuke soorten zoals kuifduiker, geoorde fuut, roodkeelduiker, paarse strandloper en steenloper. Vaak zijn ook zee-eenden te spotten. We wandelen door de directe omgeving in de hoop op sneeuwgorzen. Ook het in de duinen liggende Kennemermeer wil nog weleens voor verrassingen zorgen.

Aanmelden: uiterlijk zaterdag 14 februari via roeloost@vogelwacht-utrecht.nl

Vermeld bij geen bezwaar ook je tele-

Sneeuwgorzen | Hans van Zummeren

foonnummer, voor de appgroep van de dag. Max. 20 deelnemers

Vertrek: 7.00 uur; retour tegen de avond

Waar: Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, Amersfoort

Benzine- en P-kosten: 20 cent per km per auto, onderling te verrekenen

Vertrek uitsluitend bij goed weer, dit wordt de avond tevoren aan de deelnemers gecommuniceerd.

Inloopavond dinsdag 17 maart

Deze avond is het Groene Huis weer geopend voor de periodieke inloopavond.

Een avond voor leden en niet-leden van de Vogelwacht Utrecht afdeling Amersfoort om elkaar te ontmoeten en ervaringen uit te wisselen. We willen graag een ondersteunend programma aanbieden, met bijvoorbeeld een lezing. Dit is echter nu nog niet bekend. Maar zet deze datum alvast in jullie agenda, het wordt vást een leuke avond. Leden en niet-leden, ervaren en beginnend vogelaars: welkom! Namens de coördinatiegroep Vogelwacht Amersfoort,

Roel Oost, Andrea Galama, Hans Bulters

Locatie: Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21 te Amersfoort

Tijd: inloop 19.15 uur, start 19.30 uur, einde circa 21.30uur

Zondag 12 april

Eempolders | auto-/fiets-excursie

Vanaf de parkeerplaats bij Theetuin Eemnes trekken we lopend door de polder via

Baardmannen | Bert Geelmuijden

het gemaal naar Vogelkijkhut Gooyersgracht, en doen van daar in een grotere of kleinere ronde via de Zomerdijk een ander deel van de polder aan. In deze tijd van het jaar komen de eerste weidevogels weer aan, zoals grutto, een enkele kempiaan, plevieren, maar allicht ook nog wat smienten, goudplevieren en allerlei ganzen. In de rietranden kan zomaar een blauwborst zingen, en anders baardman, rietzanger of rietgors. We houden natuurlijk ook de rovers in de gaten. Zearend, slechtvalk, torenvalk, bruine en blauwe kiekendief, het kan hier allemaal.

Aanmelden: uiterlijk zaterdag 28 maart bij roeloost@vogelwacht-utrecht.nl

Vermeld bij geen bezwaar je telefoonnummer, voor de appgroep van de dag.

Max. 20 deelnemers

Vertrek: 8.00 uur; retour begin middag

Waar: Het Groene Huis, Schothorsterlaan 21, Amersfoort

Benzinekosten: 20 cent per km per auto, onderling te verrekenen. We gaan uit van autovervoer, maar voor de liefhebber is de startlocatie ook op de fiets te bereiken.

Zaterdag 14 maart

Leersumse Veld

Een dag voordat het noordoostdeel van dit fraaie natuurgebied voor publiek wordt afgesloten, wandelen we circa 5 km langs bosranden, over heidevelden en rond vennen. Roodborsttapuiten en boomleeuwen herbezetten hun broedgebied op de heide, langs bosranden laten hopelijk zwarte specht, grote lijster en goudvink zich horen of zien en op de vennen zijn naast baltsende dodaarzen diverse watervogels waarneembaar. Kans op raven en haviken is groot en mogelijk is de klapekster nog aanwezig. Tip: waterdicht schoeisel

Aanmelden: t/m 12 maart bij Peter Dral: peterdral@vogelwacht-utrecht.nl

Vertrek: 8.00 uur, terug ca. 14 uur

Waar: P-plaats bij de Biltse Hoek, De Bilt

Benzinekosten: € 15 per auto te verrekenen met de chauffeur

Zaterdag 18 april

Vroege Vogelexcursie in Beukenburg en Hooge Kampse Plas (i.s.m. IVN)

Een decennialange traditie wordt gecontinueerd: IVN en Vogelwacht Utrecht organiseren opnieuw een vroege vogelexcursie in De Bilt. Van 6 tot 8 uur gaan we wandelen (ca. 3 km) in Beukenburg/Leijense Bos. We luisteren naar de ontwakende zangvogels en verwachten diverse soorten spechten, lijsters, mezen en vinken te treffen. Ook kans op goudhaan, bonte vliegenvanger, boompieper en raaf. Na dit bosconcert gaan we van 8 tot 10 uur van de (water)vogels genieten bij de nabijgelegen Hooge

Kampse Plas. We zoeken hier naar kleine plevier, koekoek en kleine karekiet, kijken naar watervogels en wellicht zijn ook ijsvogel en oeverzwaluw weer waarneembaar.

Aanmelden: t/m 16 april bij wiglebraaksma@vogelwacht-utrecht.nl. Max. 15 deelnemers (= excl. max. 15 leden van IVN)

Vertrek: 6.00 uur, einde 10.00 uur

Waar: T-splitsing Beukenburgerlaan (300 meter ten westen van Dierenpension Beukenhove). Vanwege beperkte P-gelegenheid graag met de fiets te komen.

Zaterdag 26 april

Willeskop

Door Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden zijn in 2025 - samen met provincie Utrecht en terreineigenaar Staatsbosbeheer - maatregelen getroffen om extra waterberging en waterafvoer in dit natuurontwikkelingsgebied te kunnen realiseren. Daarbij zijn extra waterpartijen, natuurvriendelijke oevers en vogeleilandjes gecreëerd. We wandelen oostwaarts over een oude houtkade tot aan een vogelkijkhut en vervolgens westwaarts weer terug

Ijsvogel | René de Waal

(totaal ca. 6 km). Naast aandacht voor doortrekkers, watervogels en zangvogels gaan we ook in de aangrenzende polders kijken naar ganzen, weidevogels en roofvogels. Tip: neem voldoende eten en drinken mee (er is geen horeca en/of sanitaire voorziening in het excursiegebied).

Opgave: t/m 24 april bij Hanneke Lankhof, hannelankhof@vogelwacht-utrecht.nl

Vertrek: 8.00 uur, terug circa 14 uur

Waar: P-plaats bij de Biltse Hoek, De Bilt
Benzinekosten: € 15,- per auto te verrekenen met de chauffeur

Doorn | Driebergen

Aanmelden voor excursies bij Wim Hak, Hakoo221@planet.nl De kostenindicatie is gebaseerd op 4 personen per auto.

Zondag 1 maart

Stellendam, Brouwersdam, Prunjepolder

In deze tijd van het jaar is het begin van de lente in de vogelwereld al goed te merken als de overwinterende noordelijke soorten ganzen, eenden en duikers zich

Blauwborst (vrouw) | Bert van Dillen

gaan voorbereiden op de terugtocht, terwijl vanuit het zuiden de doortrekkers en andere voorjaarsvogels arriveren. De zuidkust van Schouwen dankt haar bijzondere status aan het natuurontwikkelingsplan Plan Tureluur en is onderdeel van het nationale park Oosterschelde. Dit deltakustgebied met de getijden, slikken, oude inlagen is voor overwinterende kust- en zeevogels en doortrekkers in zowel het voor- als najaar een ideaal rust- en foeragegebied.

Vertrek: 8.00 uur; terug: 18.00 uur

Waar: Driebergen P-terrein bij de brandweercentrale (Bosstraat 3)

Kosten: € 14.- Betalen aan de penningmeester van de excursie

Zondag 15 maart

Groene Jonker

Dit moeras- en grasland noordelijk van de Nieuwkoopse Plassen heeft kades om geen natte voeten te krijgen terwijl het moeras gewoon moeras kan zijn. Zeer aantrekkelijk in dit jaargetijde voor pleisterende noordwaarts trekkende steltlopers en nog even voor wintergasten die hier veilig dobberend de milde winter doorkwamen.

Vroege broedvogels als rietgors en misschien blauwborst kunnen al aanwezig zijn, terwijl ook lepelaar en bruine kiekendief soms tot de vroege seizoensgasten behoren. Het terrein heeft genoeg variatie om verrassend te kunnen zijn.

Vertrek: 8.00 uur; terug 13.00 uur

Waar: Driebergen P-terrein bij de brandweercentrale (Bosstraat 3)

Benzinekosten: € 14,- Contant afrekenen bij de penningmeester van de excursie.

Zondag 12 april

Arkemheen (fiets?)

De polder Arkemheen is een van de oudste polders van Nederland en is ook uitzonderlijk omdat de oorspronkelijke verkavelingsstructuur met bochtige sloten en slenken nog aanwezig is. Langs de voormalige Zuiderzeedijk liggen kolken en rietmoerassen, ontstaan door dijkdoorbraken. In de polder zijn veel weidevogels te zien waaronder Kievit, grutto, watersnip en veldleeuwerik. Het gebied is eigenlijk het hele jaar door interessant met in het voor- en najaar doortrekkers en in de winter pleisterende soorten als goudplevier, kempiaan, wulp en vooral grote aantallen smienten en kolganzen. Overwinterende roofvogels kunnen ook geregeld langskomen en met name zeearenden worden veelvuldig waargenomen. We fietsen vanaf het Nijkerks gemeal tenzij er een andere oplossing opdoemt voor het stopverbod langs het Nekkeveld, een fantastische weg voor het waarnemen van weidevogels.

Vertrek: 8.45 uur; terug 13.00 uur

Waar: P-plaats Nijkerkergemeal 8.45 uur

Zondag 10 mei

Amerongse Bovenpolder west en Plantage Willem III

De westelijke Bovenpolder is een polder waar oude rivierlopen en oeverwalen voor hoogteverschillen zorgen. Door vergravingen om de natte natuurontwikkeling een handje te helpen zijn er daarnaast aanvullende watergedeelten. Er is een wandelroute die het mogelijk maakt dit bijzonder gevarieerde reliëf en z'n broedende moerasvogels af en toe in

Gekraagde roodstaart | Henk Tromp

beeld te krijgen. De droge hellingen van de voormalige tabaksplantage geven een heel ander beeld met andere broedvogels zoals gekraagde roodstaart en misschien een geelgors.

Vertrek: 8.00 uur; terug 14.00 uur

Waar: Doorn P-terrein AH Dorpsstraat 25

Benzinekosten: € 2,00 afrekenen bij de penningmeester van de excursie

Nieuwegein | IJsselstein

Aanmelden via rutges@gmail.com of 06-51335173. Bij aanmelding aangeven of je rijdt. Alleen bij voldoende chauffeurs kunnen de excursies doorgaan.

Eerste zaterdag van de maand

Vogel-/natuurwandeling Park Oudegein

Vanaf september vindt elke eerste zaterdag van de maand van 9.00-11.00 uur de wandeling plaats in park Oudegein onder leiding van Luc de Bruijn.

Vertrek: 9.00 uur

Waar: P-plaats Jack's Grillhouse, Parkhout 2, Nieuwegein

Zaterdagochtend 28 februari

Werkzaamheden oeverwaluwand Nedereindse Plas

Op zaterdagochtend 28 februari 2026 gaan we de oeverwaluwand schoonmaken. Er is wat klein onderhoud te doen zoals takken zagen, wilgen knotten, begroeiing weghalen en bramenstruiken opruimen. Oftewel met elkaar een ochtend gezellig en lekker buiten bezig zijn. Vele handen maken licht werk en iedereen is dus welkom. Het verdient aanbeveling om laarzen (het is er in het voorjaar meestal erg drassig) en tuinhandschoenen mee te nemen. Voor het gereedschap wordt gezorgd, maar een snoeischaar of een zaag meenemen kan handig zijn. Voor koffie/thee wordt gezorgd.

Opgave: bij Gerrie Abel: 0612122734

Start: 9.00 uur, einde circa 12.00 uur.

Waar: Oeverwaluwand aan de westkant van de Nedereindse Plas te Utrecht

Zaterdag 21 maart

Zouweboezem

De Zouweboezem is een in de 14e eeuw gegraven boezemgebied dat diende als opvang van het overvloedige water uit de omliggende polders. Het is een belangrijk vogelgebied waar we als hij al terug is uit zijn winterverblijf de purperreiger misschien zien en wellicht nog meer overtrekkende of terugkerende vogels.

Vertrek: 7.30 uur Terug: rond 13.00 uur

Waar: P bij Blokhoeve 3-5, Nieuwegein

Benzinekosten: € 0,21 per km. Gedeeld door het aantal passagiers

Start wandeling: P-plaats Boezemweg 21-1, Lexmond

Zondag 19 april

Polder Arkemheen

Polder Arkemheen is een van de oudste polders van Nederland. De polder ontstond nadat op 28 maart 1356 hertog Reinoud III van Gelre het recht verleen- de om het gebied te bedijken. Het is een prachtig gebied voor o.a. de weidevogels zoals de grutto, Kievit en tureluur maar ook roofvogels en steltlopers. Daarnaast zien we vanaf de dijk het randmeer Nijkerkernauw met de nodige eenden.

Vertrek: 7.30 uur; terug rond 13.00 uur

Waar: P- bij Blokhoeve 3-5, Nieuwegein

Benzinekosten: € 0,21 per km. Gedeeld door het aantal passagiers

Start: P-plaats bij het stoomgemaal

Utrecht-stad

Voor excursies opgeven bij jeroensteenbergen@vogelwacht-utrecht.nl

Vertrek van de meeste excursies: P-plaats bij moestuin en cricketvelden Kampong, de eerste parkeerplek na de Kromme Rijn aan de Laan van Maarschalkerweerd.

Strandplevier | Michael Kars

Zondag 15 maart

Eempolders | Arkemheen

We blijven in de buurt en bezoeken de Eempolders en eventueel Arkemheen. Hier is het zoeken naar weide- en watervogels. Daarnaast behoort een zeearend tot de mogelijkheden.

Vertrek: 8.00 uur; terug halfweg middag

Zondag 12 april

Biesbosch

In de Biesbosch treffen we naast vis- en zeearend vaak koereigers aan.

Vertrek: 8.00 uur; retour halfweg middag

Zondag 17 mei

Prunjepolder

We gaan weer naar Zuid Holland en willen nu de Prunjepolder in een andere tijd zien. We hopen op soorten als strandplevier, dwergstern en zwartkopmeeuw.

Vertrek: 7.00 uur; laat in de middag terug

Vechtplassen

Excursies vertrekken vanaf het kleine P-terrein op het Harmonieplein in Maars- sen (t.o. Residentie Amadeus). Volg van- af de Kerkweg het bord P Harmonieplein.

Zaterdag 21 februari

Sallandse Heuvelrug | Dag/auto-excursie

We gaan op zoek naar een van de meest iconische en zeldzame vogels van Neder- land: het korhoen. Rond zonsopkomst maken we kans op baltende hanen op de heidevelden. Hoewel de populatie klein is en de kans op waarneming niet gega- randeerd, blijft het een bijzondere erva-

ring om op deze plek te speuren naar deze schuwe soort. Naast korhoen letten we ook op boomleeuwerik, kruisbek, goudvink en mogelijk appelvink.

Aanmelden: uiterlijk 19 februari bij Gerhard Overdijkink 06-49678023 (na 17.30)

Vertrek: 6.15 uur; terug 17-18 uur

Benzinekosten: € 20,00 p.p. (graag gepast betalen aan de chauffeur)

Zaterdag 7 maart

IJmuiden en Kennemermeer

Een mooi moment om naar de kust te gaan waar we op dit moment van het jaar zowel wintervogels als de eerste doortrekkende zomervogels kunnen verwachten. En waar kan dat niet beter dan langs de zuidpier van IJmuiden, één van de beste plekken in Nederland om zeevogels en wintergasten langdurig en van dichtbij te kunnen bekijken. Niet alleen voor vogels is het een mooie plek, ook zeezoogdieren zijn vanaf de pier regelmatig goed te zien. Naast beide soorten zeehonden (gewone en grijze) is er kans op bruinvissen.

Appelvink | Richard Pieterse

Aanmelden: uiterlijk donderdag 5 maart bij Bert van Dillen 06-1192 5132 (na 17.30)

Vertrek: 7.00 uur; terug 13.00-14.00 uur

Benzinekosten: € 10,- p.p. + parkeerkosten (gepast betalen aan de chauffeur)

Zondag 22 maart

Waterland en omgeving

De natte weidegebieden van Waterland trekken veel ganzen, eenden, steltlopers en weidevogels aan. Het is een van de weinige bolwerken voor weidevogels in Nederland. Ook de rietvelden langs de vele sloten, oude dijkdoorbraken en vaarten zijn rijk aan vogels. Polder IJdoorn bij Durgerdam is zo'n plek en daar vlakbij ligt ook de Kinsel- of Hoeckelinksdam en niet te vergeten het weidegebied nabij Marken, net als de nabijgelegen Gouzee, een ondiep water waarin watervogels in de luwte van de dijk kunnen rusten en foerageren. NB: Dit is een auto-excursie, maar er zal ook regelmatig een stuk gewandeld worden. Telescoop is handig bij deze excursie!

Aanmelden: uiterlijk vrijdag 20 maart bij Bert van Dillen 06-11925132 (na 17.30 uur)

Vertrek: 6.30 uur; terug 13.00-14.00 uur

Benzinekosten: € 8,50 p.p. (graag met gepast geld betalen aan de chauffeur)

Zaterdag 11 april

Park Lingezege | Waterrijk

Half april en dat betekent dat het voorjaar al goed op gang komt. Zeker ook in Park Lingezege, een natuurontwikkelingsgebied tussen Elst en Arnhem-Zuid. Tijdens deze excursie verkennen we het gebied vanaf parkeerplaats Park Lingezege West richting de Rijkerswoerdse Plassen,

een afwisselende route langs rietvelden, plasdrasgebiedjes en open waterpartijen. Ideaal voor rietvogels als snor, rietzanger en rietgors. Onze doelsoorten voor deze dag zijn baardman en blauwborst. NB: Wandelexcursie: we lopen 4-5 km. Een telescoop is handig bij deze excursie!

Aanmelden: uiterlijk donderdag 9 april bij Jaap Stolze 06-30173038 (17.30-21.00u)

Vertrek: 6.15 uur; terug 13.00-14.00 uur

Benzinekosten: € 13,50 p.p. (graag met gepast geld betalen aan de chauffeur)

Zaterdag 2 mei 2026

Bethunepolder e.o. | Fietsexcursie

Ga mee op een CO₂-neutrale ontdekkingsreis in onze eigen achtertuin - op de fiets, met Gerhard Overdijkink naar de betoverende Bethunepolder! Deze tijd van het jaar biedt een schatkist aan natuurpracht: weidevogels zoals grutto, tureluur, kievit, huis- en boerenzwaluwen. Verder wachten moeras- en rietvogels zoals de schitterend mooie blauwborst, rietzanger, rietgors, kleine karekieten, snor, sprinkhaanzanger en diverse (purper)reigers, (zwarte) sterns, en vast nog een aantal prachtige eendensoorten op ons. Met veel geluk nemen we een roerdomp waar, want ook die komt in deze polder voor. En laten we de roofvogels niet vergeten - een ontmoeting met de havik en bruine kiekendief zou een mooie kers op de taart zijn tijdens deze ontdekkingsreis per fiets.

Aanmelden: uiterlijk donderdag 30 april bij Gerhard Overdijkink 06-49678023 (na 17.30uur)

Vertrek: 6.30 uur; terug 12.00-13.00 uur

Benzinekosten: geen

Boekbespreking

Toon Vernooij

Crossbill Natuurgids: Nederland

Auteur Dirk Hilbers & Constant Swinkels

Uitgever Crossbill Guides Foundation,
Arnhem i.s.m. KNNV Uitgeverij,
Zeist 2025

ISBN 978-94-91648-40-3

Prijs € 38,95 (DEEL 1 en DEEL 2)

Op reis door natuurlijk Nederland

Hoe goed kennen wij vogelaars Nederland eigenlijk?

Die vraag kwam onwillekeurig bij me op toen ik een tijdje had zitten bladeren in de nieuwe Crossbill Natuurgids Nederland. Zelf kom ik nog wel eens ergens in ons landje, dus in de loop der jaren leefde ik in de veronderstelling dat ik zo langzamerhand de beste plekken voor vogels en andere beesten wel aardig kende.

Misschien komt dat ook doordat je, als je regelmatig op pad gaat, wel eens de neiging hebt steeds dezelfde gebieden op te

zoeken en er een beetje op de automatische piloot doorheen te wandelen of fietsen. Je weet wel waar je de leuke soorten kunt vinden en vergeet daardoor soms verder te kijken dan je vogelaarsneus lang is. Althans, daar betrap ik mezelf wel eens op. Herkenbaar? Dan is een uurtje bladeren en lezen in deze nieuwe loot aan de Crossbillstam zeker aan te bevelen. Het zou zomaar eens een bron van inspiratie kunnen zijn voor een of meer memorabele uitstapjes in de Hollandse natuur.

De gids, in twee losse delen, is opgezet volgens het vertrouwde concept van andere gidsen uit de Crossbillreeks. Het eerste deel beschrijft het Nederlandse landschap in al zijn facetten: ecologie, geologie en geschiedenis van de diverse landschapstypen die ons land rijk is. Dat geeft een brede achtergrond aan de selectie in het tweede deel van 30 routes (op enkele autoroutes na allemaal fiets- en wandelroutes) door Nederlandse natuurgebieden, die je via een QR-code kunt downloaden naar je telefoon. Dit wordt aangevuld met 60 korte beschrijvingen van andere interessante plekken. De routebeschrijvingen zijn meer dan alleen handige 'wegwijzers' naar bijzondere soorten, want ze leggen een verbinding met het grotere geheel van het Nederlandse landschap waar de natuurgebieden een onlosmakelijk onderdeel van zijn.

Wie het eerste deel leest krijgt uitgebreide informatie over de ecosystemen die kenmerkend zijn voor Nederland, zoals veen-

polders, waddengebied, rivierengebied et cetera, waarvan de specifieke routebeschrijvingen de illustratie zijn. Ze stimuleren de natuurliefhebber bovendien om op zoek te gaan naar bijzondere soorten en zich in de aard van het landschap te verdiepen. Elke route wordt voorafgegaan door een kort overzicht van de landschapstypen die er te vinden zijn en de meest karakteristieke soorten. De routes zijn zodanig ingericht dat je van een gebied een zo compleet mogelijke indruk krijgt. En ze bieden ook regelmatig verrassingen. Zo wist ik, om maar een enkel voorbeeld te geven, tot voor kort niet dat je de zeer zeldzame bruinrode wespenorchis kunt bewonderen in de Enci-groeve bij Maastricht. Die staat nu dus op mijn lijstje voor het komend voorjaar.

Wat deze gids nog eens extra bruikbaar maakt zijn de paragrafen achterin het eerste deel met praktische informatie over onder andere vervoer, de natuur door het jaar heen en een overzicht van het excursieaanbod. En mocht je dan nog steeds geen zin hebben om je stoel uit te komen dan zijn er altijd nog de vele fraaie foto's om van te genieten.

Als ik dan per se een minpuntje moet noemen, dan is het dat onze eigen provincie er wat bekaaid vanaf komt. Maar dat moet je dan maar beschouwen als een stimulans om vooral zelf op ontdekkingstocht te gaan, iets wat de Natuurgids Nederland uiteindelijk ook beoogt te bewerkstelligen.

Bestuur

Voorzitter Bert van 't Holt

0346-351448 | voorzitter@vogelwacht-utrecht.nl

Secretaris Josje Henkelman

06-16679919 | secretaris@vogelwacht-utrecht.nl

Penningmeester Bart van den Berg

0343-551905
penningmeester@vogelwacht-utrecht.nl

Ledenadministratie | Lid José Loof-Valk

06-24470449 | joseloof@vogelwacht-utrecht.nl

Lid Janneke Kimstra

06-53977261
jannekekimstra@vogelwacht-utrecht.nl

Bestuursmedewerker(s)

Webmaster Femke de Korte
06-15086876
femkedekorte@vogelwacht-utrecht.nl

Districtscoördinator Sovon

Wilco Stoopendaal
030-6039479 | lsb.utrecht@sovon.nl

Afdelingen

Amersfoort e.o.

Roel Oost | 06-24526032
roeloost@vogelwacht-utrecht.nl

De Bilt | Zeist

Wigle Braaksma
wiglebraaksma@vogelwacht-utrecht.nl

Doorn | Driebergen

Wim Hak | 06-50604132
hak00221@planet.nl

Nieuwegein | IJsselstein

Marius Rutges | 06-51335173
mariusrutges@vogelwacht-utrecht.nl

Utrecht-Stad

Jeroen Steenberg | 030-2420465
jeroensteenbergen@vogelwacht-utrecht.nl

Vechtplassen

Jaap Stolze
jaapstolze@vogelwacht-utrecht.nl

Werkgroepen

Juridische werkgroep

Ondersteuning en (juridisch) advies bij het tegengaan van activiteiten en plannen die een bedreiging vormen voor vogels.
werkgroepjuridisch@vogelwacht-utrecht.nl

Vogelringstation Groenekan

Henk S. Lichtenbeld | 030-6889012
henkslichtenbeld@vogelwacht-utrecht.nl
Marc van Leeuwen | 030-2801153
marcvanleeuwen@vogelwacht-utrecht.nl

Scholenproject IJsselstein

Everdien Smeenk | 030-6885871
everdiensmeenk@vogelwacht-utrecht.nl

Krooneend

Bernard Roelen | 06-48331805
bernardroelen@vogelwacht-utrecht.nl
Martin Poot | 06-51428367
martinpoot@vogelwacht-utrecht.nl

Grote Karekiet Loosdrecht

Eckhart Heunks | 06-15967867
eckhartheunks@vogelwacht-utrecht.nl
Martin Poot | 06-51428367
martinpoot@vogelwacht-utrecht.nl

Vogelwacht Utrecht

www.vogelwacht-utrecht.nl

Contributie: minimaal 18 euro per jaar

Rekeningnummer: NL24TRIO0320585867

t.n.v. VWU te Utrecht

Opzeggingen vóór 15 december

